

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Postbus 114, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,— per jaar, voor
België f 6,—. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

DE HUMANISTISCHE PARTIJ

Dezer dagen werd in Utrecht de oprichtingsvergadering gehouden van de Humanistische Partij. De partij stelt zich voor op basis van de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond te streven naar een politieke eenheid van alle humanisten in ons land. De binding die het humanisme betekent, is naar het oordeel van de oprichters sterker dan de verdeeldheid over de vraag op welke wijze dat humanisme in de praktijk moet worden gebracht. Uitgaande van de beginselverklaring zal de partij alle politieke problemen beoordelen vanuit een humanistische visie. Om te beginnen zal de Humanistische Partij deelnemen aan de plaatselijke en provinciale verkiezingen van volgend jaar, waarbij een humanistisch geluid niet langer mag ontbreken. Dat geldt dan als een soort proef voor het deelnemen aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal het jaar daarop. In de Tweede Kamer zal de partij er bijvoorbeeld naar streven het humanistisch bijzonder onderwijs bevoorrecht te krijgen boven andere scholen, terwijl het haar bedoeling is in de grondwet een nieuw artikel te doen opnemen, waarin wordt vastgesteld, dat Nederland een humanistische natie is."

U zou raar opkijken, als deze woorden in alle ernst tot u gesproken zouden zijn. Maar maakt u zich niet ongerust: ik heb alleen enkele argumenten als het ware „vertaald", die wel gebruikt worden om het bestaan van protestants-christelijke en rooms-katholieke partijen te rechtvaardigen. Het kan trouwe luisteraars duidelijk zijn, dat verdraagzame mensen als die humanisten nu eenmaal zijn, er geen enkele behoefte aan hebben het aantal schotjes in ons land nog eens te vergroten. Zij voelen zich, voorzover zij politiek georganiseerd zijn, best thuis in de bestaande partijen. Hun gemeenschappelijke humanistische overtuiging is er zeker geen borg voor, dat zij in politiek opzicht niet nu en dan eens scherp tegenover elkaar komen te staan. Dat is met christelijke mensen natuurlijk even goed het geval. Ondanks het bestaan van confessionele partijen, die het tegendeel beweren, zijn ook de christenen in politiek opzicht verdeeld. Dat wordt al duidelijk aangetoond door het feit dat zoveel christenen

lid zijn van partijen waar ook humanisten deel van uitmaken, maar de politieke tegenstellingen tussen mensen met een zelfde opvatting over geloofszaken treden misschien nergens duidelijker aan het licht dan juist binnen die confessionele partijen zelf. Daarin bestaan vanzelfsprekend, net als in de „echte" politiek, stromingen die ik nu maar gemakshalve socialistisch, liberaal of conservatief wil noemen, wat men daaronder dan ook precies wil verstaan. Zo bestaan er onder humanisten, ondanks — of misschien juist wel dank zij — de humanistische levensovertuiging die zij gemeen hebben, verschillen in politieke opvatting, die hen dan dan ook doen besluiten lid te worden van de V.V.D., van de P.S.P., van de P.v.d.A., al naar hun persoonlijk inzicht, of zich in het geheel niet bij een politieke groepering aan te sluiten. Hoewel ik zelf lid ben van een van de drie partijen die ik zoeven noemde, zal ik mij er wel voor wachten een lid van een andere groepering voor een slecht humanist uit te maken. Het is natuurlijk ook onzin, dat een humanist zou moeten streven naar bijzonder, apart humanistisch onderwijs, zolang er een openbare school bestaat, waar ieders overtuiging wordt gerespecteerd, en zolang er op die manier ook juist de kans bestaat de eigen overtuiging aan die van anderen te toetsen. In Nederland lijkt het er wel eens op, dat „ieder meent zijn zuil een volk te zijn" en dat is eigenlijk niets voor een humanist. Het is daarom ook onzin, dat een humanist formeel zou willen vaststellen, dat Nederland een humanistische natie is. Hij is er zich te zeer van bewust, dat het humanisme maar een van de kleuren is in het bonte palet van het geestelijk leven in ons land. Hij ergert er zich dan ook aan, als anderen het christelijke karakter van ons land op een dergelijke wijze willen vastleggen, met een volkomen miskenning van de uitslagen van volkstellingen (één op de vijf Nederlanders is niet christelijk!), met miskenning ook van de nog veel meer zeggende onderzoeken naar het nakomen van kerkelijke verplichtingen, waaruit men zou kunnen concluderen, dat ongeveer de helft van ons volk zich niet meer met de kerk verbonden voelt.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 1 augustus 1965

Waarom nu deze uitvoerige inleiding? Eigenlijk in de eerste plaats om vast te stellen, dat de humanisten, van verschillende pluimen voorzien als ze nu eenmaal zijn, in politiek opzicht niet zo heel veel gemeen hebben.

Toch is er één bepaald criterium, een politiek criterium, dat alle humanisten gemeen hebben en dat is een heel belangrijk punt. Het humanisme is namelijk de enige levensbeschouwing die met zoveel woorden kiest voor de democratie. Nu ja, zult u zeggen: iedereen is voor democratie. Maar ik zou u dan naar verscheidene voorbeelden in het buitenland willen verwijzen of zelfs naar onze eigen vaderlandse geschiedenis, om u duidelijk te maken, dat bijvoorbeeld het christendom bepaald niet alleen met een democratische staatsvorm verenigbaar is, integendeel zich maar al te vaak zeer wel voelt bij een verlichte of zelfs absolute dictatuur. Ik zeg dat niet, omdat wij die toestanden aan onze christelijke medeburgers in Nederland zouden moeten verwijten, maar wel om duidelijk te maken, dat een actuele situatie nog iets anders is dan een principieel uitgangspunt. Voor humanisten is de democratie een principieel uitgangspunt. Een humanistische levenswijze is zonder democratie ook niet wel denkbaar. Hoe wil men komen tot eerbied voor de menselijke persoonlijkheid, voor de waarde van de individu, als het maatschappelijk bestel nu juist het systeem stelt boven de mens, als men vindt dat abstracties de voorrang behoren te hebben boven de mens zelf? Dat is er dan ook de oorzaak van, dat ik bij de voorbeelden van partijen waarvan een humanist zoal lid kan zijn, niet alleen de confessionele partijen niet heb genoemd, maar ook niet die partijen die de een of andere vorm van dictatuur nastreven. De humanist zal dus altijd democratische verhoudingen tussen mensen bepleiten, hij heeft een afkeer van welk systeem ook, dat de menselijke waardigheid aantast of zelfs maar de vrijheid zich te ontplooiën of zich uit te drukken zoals men zelf wil. Nu wordt er met het woord democratie dusdanig gesold, dat het nu en dan zelfs dreigt zijn inhoud geheel te verliezen. Ik noem bijvoorbeeld het woord volksdemocratie, dat niet alleen in taalkundig opzicht een monstrum is, ik noem ook de naam de Vrije Wereld voor een groep landen, die uit de Westerse democratieën zou moeten bestaan, maar waarin fascistische dictaturen stilzwijgend worden begrepen. Onder democratie versta ik de mogelijkheid voor ieder individu mee te praten en mee te beslissen over vraagstukken van bestuurlijke aard voorzover die hemzelf of zijn

groep aangaan. Die omschrijving is rijkelijk vaag, maar u zult mij ten goede houden, dat ik niet in een kwartier een vraagstuk tot de bodem tracht uit te diepen, waarover de mensen al eeuwenlang hebben nagedacht. Wel spreekt het voor een humanist vanzelf, dat mee-beslissen het mee-verantwoordelijkheid-dragen automatisch inhoudt.

Nu voelt u wel, dat mijn omschrijving meer inhoudt dan de politieke democratie zoals die in ons land reilt en zeilt.

Democratie is ook een levensinstelling, een gezindheid, die ons humanisten bijzonder ligt. Zij vergt namelijk de principiële bereidheid de mensen als gelijkwaardig te zien. Niet als gelijken, dat is een naar ik dacht verouderd en in ieder geval weinig genuanceerd standpunt, maar wel als gelijkwaardig. De waarde als mens van de minister-president hoeft zo gezien niet groter te zijn dan die van de straatveger, die van het kind niet kleiner dan die van de grijsaard. De menselijke waarde van de individu wordt bepaald door de wijze waarop hij zich in het leven gedraagt, de wijze waarop hij gebruik maakt van de hem geschonken mogelijkheden, kortom van de wijze waarop hij mens is.

Dat is een humanistische zienswijze, maar het is ook een democratische, en dat is ook mede een verklaring voor de nauwe verbondenheid van die twee. Dat betekent ook, dat een humanist, zoals iedere andere democraat, bereid moet zijn de verworvenheden van de democratie en meer nog misschien die gezindheid die ik heb getracht aan te geven, te verdedigen. Nee, de pacifistische humanisten die naar mij luisteren hoeven niet bang te zijn: de wijze waarop men die democratie wil verdedigen, laat ik graag aan ieder persoonlijk over, ik weet dat de meningen daarover ook in onze kring verdeeld zijn. Maar het gaat erom, dat wij de vijand herkennen, dat wij ons dus bijvoorbeeld niet blindstaren op het militaire potentieel van landen met een ander politiek systeem, maar dat wij duidelijk zien hoe een veel directer bedreiging van onze democratische gezindheid en van onze democratische instellingen van binnenuit komt. Ook in ons land wemelt het van de vijanden van de democratie, al of niet georganiseerd: mensen die smalend spreken over onze vrijheid en over de verzetsstrijders die daar hun leven voor hebben gewaagd, mensen die alleen de kwade kanten willen zien van ongeveer alles wat er gebeurt, maar meer speciaal van de democratie en haar parlementaire uitingen, mensen die geen kans voorbij laten gaan onze democratische instellingen te ondermijnen door vaak infame aanvallen op personen, mensen met een onverholen bewondering voor „ster-

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 2,25. Gireer het bedrag op postrekening 58, t.n.v. Humanistische Luisterkring het Woord van de Week te Utrecht.

ke mannen". Enfin, u kent ze; zonder dat ik u de namen noem, kent u ook wel de bladen waarin iedere steek die de democratie laat vallen, duizendvoudig vergroot wordt weergegeven, terwijl de goede kanten zelden of nooit naar voren komen. Het aantal abonnees op dergelijke week- en dagbladen bewijst, dat de democratie in ons land lang niet zo veilig is als wij graag hopen of voorgeven, ondanks de drogredenen waarmee dergelijke abonnees zich zelf vaak in slaap sussen. Ook in de bestrijding van dat soort aanvallen op de democratie ligt een taak voor humanisten, juist omdat voor een ontplooiing van humanistische gedachten een democratische waardering van de medemens onontbeerlijk is.

Ik heb erg breedvoerig stilgestaan bij de politieke democratie, omdat dat nu eenmaal een van mijn stokpaardjes is. Ik had misschien meer aandacht moeten besteden aan geheel andere vormen van democratie, die overigens mijn definitie van zoëven ook inhoudt. Als democratie de mogelijkheid voor ieder individu is, mee te praten en mee te beslissen over vraagstukken van bestuurlijke aard voorzover die hemzelf of zijn groep aangaan, zoals ik net zei, dan moet die verantwoordelijkheid niet alleen op politiek gebied tot uiting komen.

Dan zouden we ook moeten gaan praten over bijvoorbeeld economische democratie. Want ondanks ik weet niet hoeveel verbeteringen in de arbeidsverhoudingen is de gezagsverhouding in iedere onderneming in principe nog steeds die van de dictatuur: de baas beslist en de knecht voert uit. Nu zeg ik niet dat ik een pasklare oplossing heb voor het vraagstuk hoe je dat anders zou kunnen regelen. Misschien moet je het wel helemaal niet regelen, moeten democratische gezagsverhoudingen min of meer vanzelf groeien als de democratische gezindheid groeit. Trouwens, al had ik zo'n pasklare oplossing wel, ongetwijfeld zouden niet alle humanisten het daarmee eens zijn. Hier komt vanzelfsprekend de tegenstelling tussen socialist en liberalen weer om de hoek kijken. Maar liberaal of socialist, de humanist is democraat: hij kan er dus niet onderuit ook aan dit vraagstuk zijn aandacht te wijden. Hij kan dacht ik nooit in principe een tegenstander zijn van economische democratie, hij kan alleen met een andere humanist van mening verschillen over de wijze waarop je zoiets zou moeten uitvoeren. De liberaal zal misschien de arbeider volksaandelen willen geven, om hem zo medezeggenschap te bezorgen, een socialist zou misschien kunnen voorstellen de directeur door de arbeiders te laten kiezen of iets van dien aard. Maar dat zijn details, over het principe van democratie in zoveel mogelijk geledingen van de

maatschappij kan, dacht ik, tussen humanisten geen verschil van mening bestaan. Misschien had ik, om nog maar even een wellicht nog heter hangijzer te noemen, ook de culturele democratie naar voren moeten brengen. Lezen we de Nederlandse literatuur van de laatste tientallen jaren, dan blijkt, dat in toenemende mate „jongens uit het volk” zich tot schrijven hebben gezet, dat die literatuur niet meer is het verfijnde genoegen van een kleine elite, maar dat zij veel bredere volkslagen heeft beroerd en vooral uit veel bredere volkslagen beoefenaars recruteert. Dat heeft met zich meegebracht een vereenvoudiging, soms zelfs vergroving van de taal waarvan de literatuur zich bedient. Dat kan u tegen de borst stuiten of u kunt het toejuichen, maar een humanist kan dat verschijnsel in ieder geval niet verwerpen, omdat ook dat een gevolg is van de werking der democratie. Er zou een nieuwe lezing voor nodig zijn om mijn mening over zo'n culturele democratie te zeggen. Ik wil er in ieder geval niet mee zeggen, dat de verfijnde elitecultuur behoort te verdwijnen, maar wel, dat er daarnaast plaats is voor wat men een volkscultuur zou kunnen noemen.

Wij zullen moeten leren het in beginsel zeker niet minderwaardige karakter daarvan te erkennen voor wij ons aan kritiek op de specifieke uitingsvormen van die cultuur gaan wagen.

Democratie is dus, hebben we gezien, heel wat meer dan de holle leus waartoe zij dreigt te verworden. Het is juist een taak van humanisten, die leven bij de gratie van die democratie, haar te verdedigen. Het is ook een taak van humanisten een democratische instelling ten opzichte van de medemens te helpen verbreiden, niet alleen in de politiek, maar juist en vooral op die gebieden van onze samenleving waar tot dusver van democratie nog maar zo bitter weinig sprake is. Dat wilde ik, met excuses voor de wat misleidende titel van mijn betoog, tot u zeggen.

R. DE LA RIE

zomerregen

Regen, regen, gij kleine regen,
Daar straks, van even terzijde, schuin
Door de ochtendstilte neergezegen
Op klim- en struikroos van de tuin.

En nu, de vochtige naglans tegen
Uit mij, dit donker perk, gebeurd,
Regen, regen, gij kleine regen,
Eén witte bloem, die trilt en geurt.

Uit: Dichters van deze tijd
P. N. van Eyck

lezingen voor de radio

zo. 8 aug. VARA 9.45 uur: A. A. van Ameringen: „De goeie ouwe tijd en het slechte heden”.

zo. 15 aug. VARA 9.45 uur: A. van Meurs: „Mens zijn”.

zo. 22 aug. VARA 9.45 uur: A. Struyk: „’t Is vanzelfsprekend, dat we het moeilijk hebben”.

Manabendra Nath Roy heeft in de meest letterlijke zin daad-werkelijk mee geleefd met het grote wereldgebeuren van de twintigste eeuw. Zijn werkzaamheid strekte zich uit over drie werelddelen: Azië, Amerika en Europa. Zijn leven was één grote revolutionaire strijd: tegen koloniale overheersing, tegen sociaal onrecht, tegen totalitaire onderdrukking, tegen bijgeloof en scepticisme. Mocht de inoehoud van zijn overtuiging, als gevolg van de strijd die hij uiterlijk en innerlijk streed ook verschillende malen veranderd zijn, wat onveranderlijk gelijk gebleven is, is het strijdbare, kritische, oprechte karakter van de mens Roy en zijn altijd actieve en praktische overtuiging. Doordat hij volledig opging in zijn daden en daarmee in zijn denken mee evolueerde, was het hem in latere jaren terugblikkend onmogelijk zijn eigen levensloop te verantwoorden. Ondanks herhaalde aandrang van zijn vrouw en zijn vrienden heeft hij geweigerd een autobiografie te schrijven. Daardoor is het ook voor anderen moeilijk dit leven in zijn juiste draagwijdte te overzien.

Zijn eigenlijke naam was Narendra Bhattacharya. Hij werd in 1887 in een dorpje in Bengalen geboren als zoon van een brahmaanse priester en onderwijzer. Op school onderging hij de invloed van de toen in Bengalen vurig aangehangen idealen van nationale bevrijding en culturele renaissance. Met 14 jaar sloot hij zich aan bij een anarchistisch-nationalistische verzetsbeweging, die de bevrijding van India uit Britse overheersing nastreefde niet door politieke petities en demonstraties maar door gewapende actie. Hij onderscheidde zich door zijn moed en zijn oordeelsvermogen. Verschillende malen kwam hij in aanraking met de politie en werd in 1910 voor 20 maanden gevangen gezet. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog was voor de verzetsbeweging aanleiding om te proberen van de Duitsers wapens te kopen om de Britten te bestrijden. In 1915 werd Narendra uitgestuurd naar het toenmalige Nederlands Indië om met Duitse agenten in contact te komen. De wapensmokkel mislukte. Hij zette zijn pogingen voort in de Filipijnen, China, Japan en tenslotte in de Verenigde Staten.

In Amerika ondergingen zijn politieke ideeën een grote verandering. Hij raakte in de ban van het marxisme. Hij raakte overtuigd dat India's strijd voor nationale bevrijding alleen succes kon hebben in het veel grotere verband van een marxistisch-communistische revolutie tegen sociaal onrecht en tegen imperialistisch-kapitalistische uitbuiting. Hij onderging deze ideologische ommekeer als 'n 2de geboorte. Hij veranderde zijn naam in Manabendra Nath Roy. Hij kon de Amerikaanse politie alleen ontlopen door uit te wijken naar Mexico. Daar richtte hij in 1919 de Communistische Partij van Mexico op, de eerste communistische Partij buiten Rusland. Hij kwam in contact met Borodin en werd door Lenin uitgenodigd naar de Sovjet Unie te komen.

Daar kwam hij juist op tijd aan voor het Tweede Congres van de Communistische Internationale, waar Lenin's plannen werden besproken en uitgewerkt om de politiek van

de communistische wereldrevolutie te laten samenvallen met de emancipatiestrijd van de Aziatische volkeren tegen het westerse imperialisme. In die uitwerking had Roy een belangrijk aandeel. Hij werd lid van het Uitvoerend Comité en het Presidium van de Communistische Internationale. Via zijn contacten met de verzetsleiders in India trachtte hij in 1921 en 1922 het Indische Nationale Congres voor samenwerking met de communisten te winnen. Hij raakte betrokken in de interne partijstrijd na de dood van Lenin, maar kon zich na het aan de macht komen van Stalin in de Internationale handhaven, juist door zijn sterke positie ten opzichte van de strijd in Azië.

Toen in 1926 aan de door Sun Yat-sen begonnen samenwerking tussen nationalist en communisten in China een eind kwam en binnen de Chinese communistische partij een crisis intrad, werd Roy namens de Communistische Internationale naar China gestuurd om aan de reorganisatie mee te werken. Welke rol Roy precies gespeeld heeft in de verschillende controversen is nog steeds niet opgehelderd. Toen al waren er duidelijke verschillen in opvatting tussen de Russische en Chinese communisten. In ieder geval was Stalin het met Roy oneens. En om 'n openlijk conflict met gevaren voor zijn leven te ontwijken verliet Roy Rusland. Via omzwervingen door Duitsland keerde hij in 1930 naar India terug.

Daar werd hij gearresteerd en tot zes jaar gevangenisstraf veroordeeld. De jaren in gevangenschap bracht hij door met studeren en schrijven. Na zijn vrijlating trad hij toe tot de Congrespartij. De communisten in India, die slaafs Stalin's lijn bleven volgen, moesten niets van Roy hebben. Maar ook in de nationalistische sfeer van de Congrespartij voelde hij zich niet thuis. In 1940 richtte hij een eigen partij op: de Radicaal Democratische Partij. Intussen was zijn overtuiging weer verder veranderd. Het was nu vooral de democratie die een centrale plaats in zijn denken en politieke handelen innam. Een levende democratie die verdedigd moest worden tegen totalitaire dreigingen van fascisme en communisme. In 1942 brak hij openlijk met het communisme.

Sinds 1948 verlegde hij zijn strijd van het strikt politieke naar het bredere menselijke-culturele vlak. De Radicaal Democratische Partij werd ontbonden. In haar plaats kwam de Indische Renaissance Beweging, gebaseerd op de filosofie die Roy een Nieuw-Humanisme noemde. In verschillende boeken en brochures trachtte hij dit Nieuwe Humanisme te omlijnen. Materialisme, rationalisme, revolutionaire gezindheid, gedragen door kritisch wetenschappelijk-wijsgerig onderzoek bleven de grondslagen voor Roy's overtuiging. Op het oprichtingscongres van de Internationale Humanistische en Ethische Unie in Amsterdam 1952 werd Roy één van de vice-presidenten. Hij was zelf niet in Amsterdam aanwezig door een ziekte, die tenslotte in januari 1954 tot zijn dood leidde. De Radicaal Humanistische Beweging in India zet het werk van Roy voort in zijn inspirerende geest van radicalisme, rede en revolutie.

Kwee Swan Liat